

Neteisingai vartojami antibiotikai kelia pavojų visuomenės sveikatai

Dalia Smagurauskaitė

Respublikinė Vilniaus universitetinė ligoninė

Įvairiose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad antibiotikais gydomas maždaug vienas iš trijų ligoninėse besigydančių pacientų, tačiau apie 50 proc. atvejų antibiotikai yra skiriami neracionaliai. Lapkričio 18–24 d. minint Pasaulinę supratimo apie antimikrobinį atsparumą savaitę Respublikinės Vilniaus universitetinės ligoninės Laboratorinės diagnostikos skyriaus vedėja, laboratorinės medicinos gydytoja dr. Greta Vizujė pasidalijo išvalgomis apie perteklinį antibiotikų vartojimą ir įvardijo dažniausiai žmonių daromas klaidas vartojant šiuos vaistus.

Respublikinės Vilniaus universitetinės ligoninės Laboratorinės diagnostikos skyriaus vedėja, laboratorinės medicinos gydytoja dr. Greta Vizujė. *RVUL nuotr.*

Atsparumas antibiotikams – pavojingas

Antibiotikai, arba antimikrobiniai vaistai, – tai infekcijoms gydyti skirti vaistai, naikinantys bakterijas arba slopinantys jų augimą ir dauginimąsi. Įvairiose šalyse atlikti tyrimai rodo, kad antibiotikais gydomas maždaug vienas iš trijų ligoninėse besigydančių pacientų, tačiau apie 50 proc. atvejų antibiotikai yra skiriami neracionaliai.

Europos ligų prevencijos ir kontrolės centro (ECDC) ESAC-net stebėsenos duomenimis, 2020 m. Lietuvos ambulatorinėse ir stacionarinėse sveikatos priežiūros įstaigose antibiotikų suvartojimas buvo didžiausias Europos Sąjungoje. 2021 m. antibiotikų suvartojimas Lietuvos ligoninėse buvo trečias tarp Europos Sąjungos stacionariųjų gydymo įstaigų. „Neracionalus antibiotikų vartojimas lemia, kad dėl genetinių pokyčių atsiranda antibiotikams atsparių bakterijų. Tokios bakterijos ilgiau išgyvena, lyginant su jautriomis bakterijomis, ir toliau dauginasi, sukeldamos ilgesnes, sunkesnės eigos ligas ar net mirtį. Pastaraisiais metais vis daugiau šalių praneša išskyrę net ir visiems antibiotikams atsparių bakterijų“, – pasakoja dr. G. Vizujė.

ECDC Europos antimikrobinio atsparumo tinklo EARS-Net duomenimis, Lietuvoje antimikrobinis atsparumas taip pat didėja ir tampa vis opesne problema. Pavyzdžiui, nuolat daugėja karbapenemams atsparių *Acinetobacter baumannii*, atsparių trečios kartos cefalosporinams, karbapenemams *Klebsiella pneumoniae*, vankomicinui atsparių *Enterococcus faecium* bakterijų. Daugiau kaip 70 proc. šių atsparių bakterijų sukelia ligoninėje įgytas, t. y. hospitalines infekcijas. Net ir išgydžius pacientą, kuriam infekciją sukėlė atsparios bakterijos, jis gali išlikti jų nešiotu iki 12 mėn. Todėl šios bakterijos plinta ne tik stacionarinėse gydymo įstaigose, bet ir visuomenėje. Gana dažnai pasitaiko, kai visuomenėje įgytą infekciją sukelia meticilinui atsparus *S.aureus* – MRSA.

Nauji antibiotikai ne visada veiksmingi

„Ambulatorinės sveikatos priežiūros įstaigos aptarnauja didžiausią pacientų srautą, o jose paskiriama antibiotikų daug ir dažnai nebakterinės kilmės infekcijoms gydyti, remiantis vien klinikiniais požymiais. Todėl kyla dar viena problema – pacientui patekus į ligoninę, jam tenka skirti ženkliai platesnio veikimo spektro antibiotikus. Ligoninės aplinkoje dėl dažno ir plataus veikimo spektro antibiotikų vartojimo išsivysto daugelio atsparumo antibiotikams bakterijos. 2022 m. Europos Komisija kartu su valstybėmis narėmis konstatavo, kad atsparumas antibiotikams yra viena iš trijų svarbiausių prioritetinių grėsmių sveikatos sistemai, – apie neraminančias tendencijas pasakoja dr. G. Vizujė. – Apskaičiuota, kad kasmet Europos Sąjungoje daugiau kaip 35 000 žmonių miršta dėl antibiotikams atsparių bakterijų sukeltos infekcijos. Tai lemia didelius iššūkius sveikatos priežiūros sistemoms, nes mažėja antibiotikų pasirinkimas, ypač pacientams, kurių imunitetas susilpnėjęs dėl amžiaus (naujagimiai, senyvi žmonės), kuriems dėl susirgimo taikomas imunosupresinis gydymas, pacientams su transplantuotais organais ir kt. Jiems tenka skirti alternatyvius plataus veikimo spektro antibiotikus, kurie turi sunkesnę šalutinį poveikį.“

Gydytoja dr. Greta Vizujė darbo kabinete. RVUL nuotr.

Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis, nuo 2017 m. liepos patvirtinta 11 naujų antibiotikų. Anot laboratorinės medicinos gydytojos, išskyrus kai kurias išimtis, naujai patvirtinti antibiotikai neturi didelės klinikinės naudos, palyginti su jau egzistuojančiais antibiotikais, nes daugiau kaip 80 proc. jų priklauso esamoms antibiotikų grupėms, kurioms bakterijos jau yra atsparios. Todėl numatoma, kad atsparumas greitai atsiras ir naujai sukurtiems antibiotikams. „Šiuo metu kuriami 43 antibiotikai ar esamų antibiotikų deriniai su nauja veikliąja medžiaga. Tik keli iš jų atitinka bent vieną iš PSO inovacijų kriterijų (t. y. nėra žinomo kryžminio atsparumo, nauja prisijungimo bakterijoje vieta, veikimo mechanizmas ir / ar nauja grupė). Antibiotikų, su kuriais atliekami klinikiniai tyrimai, ar neseniai patvirtintų naujų antibiotikų nepakanka, kad būtų galima spręsti didėjančio atsparumo antibiotikams ir plitimo problemą“, – sako dr. G. Vizujė.

Kokias klaidas daro pacientai?

„2022 m. atliktos specialios „Eurobarometro“ apklausos metu nustatyta, kad Europos Sąjungos šalių žmonėms vis dar trūksta žinių apie antibiotikus. Tik pusė apklaustųjų žinojo, kad antibiotikai yra neveiksmingi kovojant su virusais. Be to, beveik kas dešimtas Europos Sąjungos pilietis vartoja antibiotikus be recepto. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad Lietuvos gyventojams taip pat būdingas klaidingas supratimas apie antibiotikus. Pavyzdžiui, žmonės nesilaiko gydytojų rekomendacijų ir savo nuožiūra nustoja vartoti antibiotikus pasijutę geriau, geria antibiotikus rečiau ar dažniau, nei paskyrė gydytojas, dalijasi antibiotikais su artimaisiais ar draugais. Taip pat sirgdami virusine peršalimo liga pradeda gerti antibiotikus, kurie liko nuo ankstesnio gydymo. Noriu atkreipti dėmesį ir į tai, kad „profilaktinis“ antibiotikų vartojimas neapsaugo nuo bakterinių komplikacijų, nes antibiotikai virusinės infekcijos metu naikina natūralią žmogaus gleivinių, žarnyno mikroflorą, kuri apsaugo nuo patogeninių bakterijų patekimo“, – klaidas vardija laboratorinės medicinos gydytoja.

Anot dr. G. Vizujės, perteklinį antibiotikų skyrimą ir vartojimą gali sumažinti racionalaus antibiotikų skyrimo rekomendacijos, gydytojų mokymai, nuolatinė antibiotikų skyrimo stebėseną sveikatos priežiūros įstaigose, ribojamų antibiotikų sąrašai, kvalifikuotų specialistų konsultacijos gydytojams dėl antibiotikų skyrimo. Ne mažiau svarbu stabdant atsparių antibiotikams bakterijų perdavimą, plitimą gydymo įstaigose yra tinkamas infekcijų kontrolės reikalavimų laikymasis. Taip pat svarbus ir visuomenės švietimas.

Prie racionalaus antibiotikų vartojimo, medicinos personalo ir visuomenės švietimo prisideda kasmet lapkričio mėnesį organizuojami renginiai. Europos supratimo apie antimikrobinį atsparumą diena (EAAD) vyksta lapkričio 18 d., lapkričio 18–24 d. minima Pasaulinė supratimo apie antimikrobinį atsparumą savaitė (WAAW). Jos metu siekiama didinti medicinos darbuotojų ir visuomenės informuotumą ir supratimą apie antimikrobinį atsparumą, siekiant sumažinti vaistams atsparių infekcijų atsiradimą ir plitimą, išsaugant antibiotikus infekcijų gydymui.